

Nr 136

av herr Helén m. fl.
angående kriminalvården.

Sammanfattning

Korta fängelsestraff bör i ökad utsträckning ersättas av en positiv och väldifferentierad vård i frihet. Samarbetet mellan frivården och socialvården bör utvecklas. Behandlingen på kriminalvårdens anstalter måste få ett mer meningsfullt innehåll. Isolering som disciplinstraff bör inte få förekomma. Möjligheterna att avskaffa även andra former av isolering bör utredas. Vi föreslår att 1 milj. kr. utöver regeringens förslag anslås till vidareutbildning av personalen inom kriminalvården, 750 000 kr. till stödåtgärder i samband med frigivningen samt 477 000 kr. till behandlings- och stödåtgärder inom frivården. I stället för att bygga en ny lokalanstalt i Stockholmsområdet bör man undersöka möjligheterna att använda någon äldre anstalt som f. n. inte utnyttjas.

Det är nödvändigt att polis finns tillgänglig på rimligt tidsavstånd i hela landet. Kvarterspolisen bör byggas ut. Polisutbildningen i psykologi, samhällskunskap och kriminologi bör förstärkas. Medborgarinflytandet i polisstyrelserna bör öka. Polisens utredningsarbete bör effektiviseras. Medborgarvittnen bör närvara vid förhör på polisstationerna.

Den som hotas av frihetsberövande bör få en ovillkorlig rätt till offentligt biträde. Möjligheterna för den som drabbats av brott att få ersättning bör förbättras. En översyn i syfte att minska antalet kriminaliserade handlingar enligt specialstraffrätten och brottsbalken bör göras. Fylleristrafvet bör ersättas av vård och behandling.

Förebygg brott

Utan trygghet till liv och lem är inget samhälle ett gott samhälle. Att skydda människor mot brott är centrala uppgifter för vårt rättsväsende. Men rättstryggheten handlar också om hur människor behandlas av domstolar och förvaltningsmyndigheter, vare sig de är åtalade eller kommer i kontakt med sådana institutioner av andra skäl. Rättstrygghet, rättsskydd och återanpassning av den brottslige är delarna i den liberala treklang som bygger upp rättssäkerheten i vårt samhälle. Alla delarna av lika nödvändiga.

Många av dem som begått brott är människor med personliga och sociala problem. Men de i övrigt välanpassade är inte heller alltid lojala.

En radikal kriminalpolitik måste ta hänsyn till de allmänna förhållandena i samhället. De ekonomiska och sociala förhållandena är av stor betydelse

för en i vid mening brottsförebyggande politik. Folkpartiet arbetar bl. a. för en ekonomisk politik som syftar till att bereda sysselsättning åt alla, ökad ekonomisk trygghet och bättre bostads- och arbetsmiljöer.

Det är också viktigt att stödja det frivilliga ungdomsarbetet och att främja den etiska normbildning, som kristen och annan ideell verksamhet vill lägga grunden till. Skolan bör bidra till att utveckla elevernas rättsmedvetande. Familjen och samhället som helhet har ansvar för att barnen får det bästa möjliga utgångsläge för sitt vuxna liv. Det är viktigt att samhället är berett att bistå föräldrarna i deras viktiga funktion som fostrare.

En av huvudorsakerna till den ökade ungdomsbrottsligheten är sannolikt det tilltagande missbruket av alkohol och andra droger under 1960-talet. Då dessa gifter för många människor torde spela rollen som central utlösare av brottsligt beteende, är det enligt vår mening angeläget att föra en konsekvent och verkningsfull alkohol- och narkotikapolitik även i brottsförebyggande syfte.

Folkpartiet har vid flera av de senaste riksdagarna i motioner framhållit att större vikt måste lägnas samhällets brottsförebyggande verksamhet. År 1973 inrättades det brottsförebyggande rådet. Rådet ombildades förra året till myndighet. Rådet skall samordna samhällets och enskildas insatser mot brott. Rådet skall vidare genom utredningar och initiativ medverka i det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet. Det är vår förhoppning att arbetet inom rådet successivt skall leda till konkreta förbättringar av samhällets brottsförebyggande verksamhet.

Ett medel att förebygga brott är tekniska förbättringar vid t. ex. utformningen av bank- och postkontor. Det bör vara möjligt att komma längre i strävandena att förebygga brott genom sådana tekniska förändringar. Förslag i denna riktning förs fram i en särskild motion från folkpartihåll (1975:141).

Effektivisera rättsvården

Från vårt håll har tidigare föreslagits en allmän översyn i syfte att minska enligt specialstraffrätten och brottsbalken kriminaliserade handlingar.

Den kriminalpolitiska arbetsgruppen inom brottsförebyggande rådet har också framlagt en rapport (BRÅ 1974:3) där man bl. a. föreslår en översyn av strafflagstiftningen, i första hand lagstiftningen om förmögenhetsbrott, vissa oaksamhetsbrott och vissa stadganden i 15 kap. brottsbalken. Gruppen föreslår också en undersökning av bristerna i det nuvarande sanktionssystemet. Dessa förslag bör naturligtvis föras vidare till riksdagen. Justitieutskottet förutsatte vid behandlingen 1974 av en liknande framställning från folkpartihåll att vid en översyn av brottsbalken och specialstraffrätten en särskild utredning kommer att tillkallas i sedvanlig ordning (JuU 1974:10).

Ett exempel på brott som utan vidare torde kunna avkriminaliseras är fylleri. Detta har också föreslagits av fylleristrafutredningen. I sitt betän-

kande "Bot eller böter" (SOU 1968:55) framhöll utredningen att omhändertagandet av akut berusade personer bör ta sikte på att bereda de berusade adekvat vård och behandling. Fylleristrafvet har enligt utredningen varken någon allmänpreventiv eller individualpreventiv effekt. Då vi anser utredningens motiveringar övertygande föreslog vi senast i fjol att förslaget skulle föreläggas riksdagen utan ytterligare dröjsmål. Rattfylleri omfattas naturligtvis inte av förslaget. Utredningens förslag är emellertid fortfarande under övervägande inom justitiedepartementet, varför det finns anledning för riksdagen att begära att förslag föreläggs riksdagen.

I sammanhanget bör även erinras om de förslag som 1968 års brottmålsutredning framlagt och som syftar till förenklade och mer rationella handlägningsformer inom rättsväsendet. Vi tror att allmänhetens rättsmedvetande och respekten för rättsreglerna kräver att brott verkligen upptäcks och beivras och att de rättsliga avgörandena träffas så snart som möjligt efter brottet. En långsamt arbetande rättsordning tillgodoser inte berättigade krav på rättssäkerhet. Betydelsen av att utredningstiden minskas är särskilt stor vid ungdomsbrott.

I strävandena att effektivisera rättsvården bör också ingå en prövning av möjligheterna att i ökad utsträckning underlåta åtal och att begränsa förundersökningarna vid lindrigare brott. Detta har övervägts av åtalsrättskommittén. Vi förutsätter att resultatet av detta utredningsarbete inom kort kommer att föreläggas riksdagen.

Offentligt biträde

1973 års rättshjälpsreform var ett steg i riktning mot förbättrad rättstrygghet. I syfte att utöka rättssäkerheten bör dock enligt vår mening rättshjälpslagen ändras, så att den enskilda får en ovillkorlig rätt att erhålla offentligt biträde då han berövats friheten eller förslag om frihetsberövande har väckts. Detta förslag har tidigare framförts från folkpartihåll men avslagits.

Medborgarvittnen

I rättegångsbalkens bestämmelser om förundersökning finns stadgat att ett av undersökningsledare anmodat trovärdigt vittne såvitt möjligt skall närvara vid förhör, under förutsättning att den misstänkte inte själv motsätter sig detta. Närvaron av ett s. k. medborgarvittne kan fylla fyra centrala syften:

1. Den enskildes rättssäkerhet kan ökas genom att garantier för en i alla avseenden korrekt behandling stärks.
2. Möjligheterna att styrka vad som framkommit vid förhöret kan öka.
3. Polismännen kan löpa mindre risk att bli utsatta för falska beskyllningar om felaktigt uppträdande, vilket är väsentligt för polisens arbetsmöjligheter.

4. Förtroendet kan väntas öka för de i förundersökningen verksamma polis- och åklagarmyndigheterna.

I Göteborg förekommer kommunalt avlönade medborgarvittnen sedan 1957. Med erfarenhet från denna verksamhet anser man sig kunna konstatera att den ökade lekmannainsynen i polisarbetet varit ägnad att stärka allmänhetens förtroende för polisen.

Det är angeläget att bestämmelsen om förhörsvittne verkligen kan tillämpas i fler polisdistrikt. Folkpartiet har under flera år krävt ett mera aktivt samhälleligt engagemang för att få till stånd ett fungerande system med medborgerliga förhörsvittnen.

Rättsväsendet är numera en rent statlig uppgift. Det är inte rimligt att kommunerna skall finansiera verksamheten med medborgarvittnen. Detta bör självfallet staten svara för.

Riksdagen uttalade sig år 1967 för att riksdagen borde pröva frågan i lämpligt sammanhang. Ställningstagandet vidhölls vid såväl 1970 som 1971, 1972 och 1974 års riksdagar. Denna prövning bör nu komma till stånd. Den bör leda till att regler utformas för ersättning till medborgerliga förhörsvittnen. Vidare bör bl. a. formerna för val av förhörsvittnen övervägas. Polisstyrelserna bör enligt vår uppfattning med fördel kunna anförtros uppgiften att utse sådana vittnen, bestyren med utbetalning av ersättning m. m.

Skadeståndsförsäkring

De regler som i dag gäller för ersättning för skada på grund av brott är inte tillfredsställande. Den som vållat skadan är ofta i en sådan ekonomisk situation, att han inte inom rimlig tid kan ge den skadestandsberättigade full ersättning. Detta kan alltså medföra stora ekonomiska förluster för den som utsatts för brott. Bättre möjligheter att få ersättning för i första hand personskada, som vållats genom brott, skulle öka den personliga tryggheten och bidra till ökat stöd för en human kriminalvård.

De förluster enskilda lider genom brott borde kunna täckas av en statlig försäkring. Det försäkringsgivande organet borde sedan kunna återkräva ersättningen av gärningsmannen.

För att inte i onödan försvåra rehabilitering måste återkravsreglerna utformas så, att den dömda tillförsäkras skälig levnadsstandard för sig och sin familj. Vid utformningen av reglerna kan återbetalningsskyldigheten enligt socialhjälpslagen måhända ge viss vägledning. På förslag av folkpartiet har 1974 års riksdag begärt en översyn av ersättningsreglerna i vad avser skada genom brott.

Polisväsendet

Största utsikten att på kort sikt påverka brottslighetens omfattning ligger i att ge polisväsendet sådan inriktning och sådana resurser att upptäcktsrisken

ökar. Både för att kunna fullgöra väsentliga servicefunktioner och för att kunna fungera brottsförebyggande är det nödvändigt att polis finns tillgänglig på rimligt tidsavstånd i hela landet.

Polisens roll måste förändras. Polisen skall självfallet inte träda i aktion enbart sedan hrott förövats. En omfattande fotpatrullering bör vara en väsentlig del av polisens arbete. Det är angeläget att polisen väl känner de lokala förhållandena och upprätthåller goda kontakter med befolkningen. Genom något slag av fast basering i en kommunal del bör den enskilde polisen kunna få god lokalkännedom, goda och omfattande förbindelser med ungdomsgång, nära kontakt med fritidsfolk i fritidsgårdar och föreningar liksom med socialarbetare, fastighetsskötare, vaktpersonal, föräldrar, lärare m. fl. Härigenom bör goda förutsättningar kunna skapas för ett gott förhållande mellan polis och allmänhet, vilket är en viktig förutsättning för att polisen skall kunna fullgöra en effektiv brottsförebyggande verksamhet. Redan själva existensen av "kvarterpolis" av antytt slag bör kunna få brottsavhållande effekt. Idén med kvarterpolis bör alltså inte praktiseras enhart i de större tätorterna.

Genom riksdagsbeslut i februari 1972 ersattes de rådgivande polismännen av polisstyrelser med beslutande befogenheter. Genom denna organisationsförändring skulle beslutanderätten i princip ligga hos en polisstyrelse med tungt lekmannainflytande och inte som tidigare hos polischefen ensam. Nu några år efter reformens införande synes förhoppningarna om ökat medborgarinflytande ej till fullo ha infriats. Då ett sådant medborgarinflytande kan vara av stor betydelse för att förbättra förhållandet mellan polisen och allmänheten anser vi att åtgärder bör vidtagas för att det avsedda medborgarinflytandet slår igenom i praktiken. Yrkande härom framställs i en särskild motion från folkpartihåll (1975:21).

Den ökning av polisens utredningsarbete som brottsutvecklingen medfört gör det särskilt angeläget att rationalisera utredningsförfarandet och söka förenkla handlägningsformerna. Det gäller kanske i särskilt hög grad vid den mycket omfattande trafikbrottsligheten. Trafikmålskommittén har i två betänkanden (SOU 1967:59 och 1968:19) lagt fram förslag till förenkling av förundersökningsförfarandet i trafikmål. På grundval av kommitténs förslag inleddes en försöksverksamhet, som enligt uppgift givit mycket goda resultat och ser ut att kunna medföra en i hög grad ökad utredningskapacitet. Vi framhöll i motion till 1973 års riksdag (1973:266) att vi finner det angeläget att försöksverksamheten snarast utvärderas och leder till de åtgärder som därvid visar sig ändamålsenliga. Justitiekanslern anförde i anledning av yrkandet i motionen (JuU 1973:26) att försöksverksamheten då var föremål för uppföljning och utvärdering samt att rikspolisstyrelsen räknar med att anvisningar för ett förenklat utredningsförfarande skulle föreligga omkring årsskiftet 1973/74. Av årets anslagsframställning och budgetproposition framgår att utredningsläget hos polisen alltför är mycket ansträngt. Det vore därför av värde om riksdagen fick en redogörelse för vilka effektivise-

ringsåtgärder som vidtagits och eventuellt planeras.

Polisarbetets alltmer komplicerade karaktär gör att ökade krav måste ställas på polisernas utbildning. Särskilt önskvärt är det enligt vår mening att utbildningen i psykologi, sociologi och om alkohol- och narkotikamissbruk förbättras. Rikspolisstyrelsens förslag om en utökning av grundkursen för poliser med 3 veckor (105 timmar) synes oss därför väl motiverat. Departementschefen har emellertid endast tillstyrkt en utökning med en vecka. Vi föreslår att rikspolisstyrelsens förslag bifalles. Anslagen bör således räknas upp med 309 000 kr. till lönekostnader och 25 000 kr. till centralt anordnad utbildning i förhållande till regeringens förslag.

Påföljderna

Ett av de väsentligaste problemen för den kriminologiska forskningen måste vara att skapa större klarhet rörande allmänpreventionens innebörd och syfte. Det stora felet i det traditionella straffrättsliga tänkandet har varit att man koncentrerat uppmärksamheten på effekten av själva påföljden, straffet. I själva verket är det så, att straffet endast är en del av reaktions-systemet och oupplösligt förbundet med polisens, åklagarens och domstolens verksamhet. För vår del tror vi mer på en allmänpreventiv effekt som medför stor risk för upptäckt, lagföring inför domstol och närståendes reaktion. Om det kan konstateras att straffpåföljd för brott inte har en allmänt avskräckande effekt skulle man kunna inskränka fängelsestraffen till de fall då en sådan effekt föreligger och till de fall då ett omedelbart samhällsskydd är nödvändigt. En ytterligare forskning på detta område framstår som utomordentligt angelägen.

Antalet personer som intogs i anstalt under år 1973 var 11 287. Flertalet av dem vistas emellertid där kortare tid än ett år. Av de 9 963 till fängelse dömda hade 6 818 eller 68 procent en sammanlagd strafftid mindre än fyra månader vid intagningen och 1 024 eller elva procent ett år eller mer. Medelbeläggningen blev därmed 4 558 under året.

Återfallssiffrorna är i allmänhet nedslående. Dessa siffror belyser emellertid inte hela frågan om resultatet av hur det gått med den sociala anpassningen.

Enligt vår mening kan man inte utesluta positiva resultat av behandlingsåtgärder. Det brottsliga beteendet är ofta ett resultat av svåra uppväxtförhållanden, besvärliga sociala omständigheter, störda medmänskliga relationer och/eller missbruk av alkohol eller narkotika. Institutionsvården har emellertid ofta saknat egentliga resurser för behandling. Frihetsförlusten skapar också i sig svåra hinder för meningsfull behandling.

Man måste kräva att åtgärder som innebär frihetsberövande står i rimlig proportion till lagöverträdarens samhällsfarlighet. Om man i stället ägnade de människor som begått lindrigare brott en positiv och väldifferentierad vård i frihet skulle man sannolikt kunna åstadkomma en betydande re-

habiliteringseffekt. En sådan utveckling gör det bl. a. angeläget att samarbetet mellan frivården och socialvården utvecklas. Redan är många klienter gemensamma för frivården och socialvården.

Samarbetet mellan kriminalvården och andra organ diskuterades i flera avsnitt av kriminalvårdsberedningens betänkande och i departementschefens ställningstagande till förslagets huvudlinjer. Rörande de generella formerna för samarbete med bl. a. socialvården framlades emellertid inga konkreta förslag.

Justitiekommittén instämde också i sitt betänkande (JuU 1973:15) i vad som anförts i motion från bl. a. folkpartiet om önskvärdheten av att speciella former för kontakt och samverkan övervägs och angelägenheten av att ansvars- och kostnadsfördelningen blir klart formulerad. Utskottet ville också kraftigt understryka vikten av att berörda samsarbetsfrågor ägnas särskild uppmärksamhet under det fortsatta arbetet med reformens förberedande och genomförande. Samordning med socialutredningens arbete på detta område bör därvid komma till stånd. Denna uppfattning beslutade riksdagen ge Kungl. Maj:t till känna. Beslutet upprepades år 1974. Enligt vår mening bör socialutredningen få i uppdrag att utreda även en mer långtgående samordning mellan socialvården och frivården.

Kriminalvårdens anstalter

En arbetsgrupp inom folkpartiet framlade i början av år 1974 en rad förslag på det kriminalpolitiska området.

Beträffande verksamheten i anstalterna anförde arbetsgruppen bl. a.:

Verksamheten i anstalterna bör så långt som möjligt utformas i samråd med den intagne och dennes anhöriga. Marknadsmässig lön för utfört arbete bör eftersträvas. Möjligheterna till studier och yrkesutbildning bör förbättras för den som önskar sådan utbildning. En stor del av de intagna behöver kompletterande grundskoleutbildning. Sådana utbildningsmöjligheter är i hög grad terapeutiskt motiverade.

De viktigaste åtgärderna under anstaltsvistelsen torde emellertid gälla övergången till ett liv i frihet. Denna övergång måste planeras i samverkan med den intagne så tidigt som möjligt under anstaltsvistelsen. Möjligheterna till frigång med arbete utom anstalten bör utökas. Åtgärder för att skaffa arbete och bostad till den intagne är av grundläggande betydelse för möjligheterna till framgång. Ett ökat samarbete mellan kriminalvårdsmyndigheterna och andra myndigheter och de frivilliga organisationer, som den intagne vill tillhöra, bör eftersträvas.

Behandlingen på kriminalvårdens anstalter måste få ett mer meningsfullt innehåll. Kriminalvården måste få personella möjligheter att tillgodogöra sig erfarenheterna av psykoterapi, gruppterapi, gruppsamtal och miljöterapi. För att ge ytterligare vägledning för verksamhetens uppläggning bör ett par experimentanstalter efter några olika modeller inrättas. Experimentverksamheten bör gälla både lokalanstalter och rixanstalter. Därvid bör också en förnyelse av personalroller och beslutsformer prövas. En avsevärt förbättrad personalutbildning är också nödvändig, om personalens uppgifter blir mera terapeutiska än bevakande.

Genom att vissa folkpartiförslag godtagits vid 1974 års riksdagsbehandling av den nya lagen om kriminalvård i anstalt har ovanstående krav i långa stycken tillgodosetts. En del av våra förslag avslogs emellertid. Besluten måste också påverka anslagstilldelningen.

Isoleringsstraffet bör avskaffas

Vi anser inte att de beslutade begränsningarna när det gäller isoleringsstraffet är tillräckliga. Olika undersökningar tyder på att isoleringen kan medföra allvarliga skador på den isolerades fysiska och psykiska hälsa. Med tanke härpå är vi i princip negativt inställda till enrumsplacering. Närmare erfarenheter rörande isoleringens kriminalpolitiska effekt som disciplinär bestraffning saknas och mot den angivna bakgrunden ifrågasätter vi starkt dess ändamålsenlighet. Med hänsyn härtill och då de i 47 § lagen om kriminalvård i anstalt i övrigt upptagna bestraffningarna torde vara tillfyllest, därest disciplinära förseelser i första hand sätts in i ett terapeutiskt sammanhang och möts av åtgärder utan tvångsinslag, föreslår vi att isolering enligt 47 och 50 §§ skall avskaffas.

Vad beträffar isolering som behandlings- eller säkerhetsåtgärd kan inte bortses från att förhållandena inom anstalterna kan vara sådana att man i praktiken inte helt kan avstå från åtgärder av denna art såsom ett yttersta medel. Innan de tillgrips bör man dock i största möjliga utsträckning på andra vägar söka komma till rätta med de missförhållanden som kan aktualisera en isolering. Justitieutskottet uttalade bl. a. vid 1974 års riksdagsbehandling av förslaget till lag om kriminalvård i anstalt (JuU 1974:2) att den motvilja mot isoleringsåtgärder som yppats utgör ett skäl att sätta in ansträngningar på att söka alternativa former för ett effektivt upprätthållande av erforderlig säkerhet och disciplin inom kriminalvårdsanstalterna. Utskottet ställde sig därför positivt till ett yrkande från bl. a. folkpartihåll om en utredning av konsekvenserna av avskildhet och möjligheterna att ersätta denna åtgärd med andra.

Från vårt håll föreslogs också en skyndsam utredning rörande medverkan av lekmän vid användningen av isoleringsåtgärder. Justitieutskottet anförde att en ökad insyn i enlighet med motionärernas önskemål skulle vara av stort värde inte bara för de intagna utan även för anstaltspersonalen. En närmare undersökning av de berörda frågorna syntes utskottet väl motiverad. Uppfattningarna gavs Kungl. Maj:t till känna.

Som svar på en enkel fråga under höstriksdagen från herr Westberg i Ljusdal meddelade justitieministern att Kungl. Maj:t ännu inte tagit ställning till hur utredningsarbetet skulle bedrivas. Förhållandet torde vara detsamma beträffande undersökningen om ökad lekmanamedverkan. Enligt vår mening finns därför skäl för riksdagen att nu begära att utredningen kommer till stånd. Den bör ges parlamentarisk förankring.

Lagstiftningen om behandlingen av häktade och anhållna har nära sam-

band med lagstiftningen om behandling av de dömda i övrigt. Häfteslagstiftningen bör snarast ges en inriktning och en utformning som i allt väsentligt överensstämmer med ovan redovisade förslag. Efter förslag från folkpartiet har också 1974 års riksdag begärt en översyn av häktades ställning och behandling. Behovet av ökade möjligheter för de häktade att erhålla kurativt socialt stöd samt att bereda dem lämplig sysselsättning under häktningstiden måste härvid tillgodoses.

Större resurser för behandling

För att den beslutade omstruktureringen av kriminalvårdens olika verksamhetsformer praktiskt skall kunna fungera och leda till önskat resultat är det angeläget att den föregås och följs upp av utbildning, inskolning och fortbildning av olika personalkategorier på olika nivåer. Kriminalvårdsstyrelsen har mot denna bakgrund begärt att anslaget till utbildning av personal m. fl. räknas upp med 2 624 000 kr.

Departementschefen tillstyrker emellertid enbart 90 000 kr. Vi anser att anslaget bör höjas med åtminstone 1 milj. kr. utöver regeringens förslag.

Det är också av största vikt för det fortsatta rehabiliteringsarbetet att den frigivnes ekonomiska och sociala situation är välplanerad och att de förhållanden som han försätts i vid övergången från anstaltsvård till frivård är acceptabla.

För att minska risken för återfall är det också angeläget att omgivningens attityd till straffade blir mer positiv. Det är vår förhoppning att den informationsverksamhet som påbörjats av brottsförebyggande rådet kan leda till ökad förståelse från allmänhetens sida för rehabilitering av tidigare straffade. För att förhindra återfall i brott är det angeläget att den frigivne kommer i åtnjutande av ekonomiskt stöd under den första, erfarenhetsmässigt mest kritiska tiden efter det han lämnat anstalten.

Kriminalvårdsstyrelsen har yrkat på en höjning av anslaget för besöks- och permissionsverksamhet, frigivningsutrustning och frigivningsstöd med 1,4 milj. kr. För att kriminalvården gentemot de intagna skall kunna svara för ett frigivningsbidrag med 400 kr. för uppehållet under den allra första tiden efter frigivningen och för ett bidrag till den första hyran tills kommunerna tar över ansvaret för den frigivnes ekonomiska situation yrkar styrelsen 500 000 kr. Regeringen har av styrelsens anslagsframställning på denna post endast beräknat en höjning på 650 000 kr. Av budgetpropositionen framgår emellertid inte hur dessa medel fördelar sig på kriminalvårdsstyrelsens projekt. Vi föreslår att anslaget till Omkostnader för permitterade, frigivna m. fl. förs upp med den av kriminalvårdsstyrelsen föreslagna höjningen, dvs. 750 000 kr. utöver regeringens förslag.

Behovet av nya anstalter

Under senare år har en nedgång i anstalternas beläggningstal ägt rum som gör det i kriminalvårdsreformen angivna platsantalet på rixsanstalter (2 500) diskutabelt. Med den satsning som vi förordar på ökad frivård skulle platsbehovet på sikt minska ytterligare. Det är emellertid realistiskt att på kortare sikt räkna med en markerad förskjutning av beläggningen mot de anstalter som fungerar som lokalanstalter.

Den sjunkande beläggningen på kriminalvårdsanstalterna gör det nödvändigt med en reducering av anstalternas platsantal. Kungl. Maj:t har därtför förordnat om en reducering med ca 300 platser vid rixsanstalter. Även behovet av lokalanstalter väntas bli mindre än vad kriminalvårdsberedningen räknade med. I enlighet härmed skjuts inrättandet av den planerade lokalanstalten i Karlstad på framtiden.

I investeringsplanen förs däremot upp 7,2 milj. kr. för uppförande av en ny lokalanstalt i Stockholmsområdet. Beläggningen på nykterhetsvårdens anstalter och inom ungdomsvårdsskolorna har emellertid sjunkit i än större utsträckning under de senaste åren. Enligt uppgift står dessutom Bogesundsanstalten oanvänd för närvarande. Möjligheterna att utnyttja någon oanvänd befintlig anstalt som lokalanstalt för att tillgodose behovet i Stockholmsområdet bör därför prövas innan någon ny lokalanstalt uppföres. Detta förslag innebär om det genomföres en statsfinansiell besparing på ca 3 milj. kr. för nästa budgetår. Besparingens exakta storlek blir beroende av kostnaderna för att iordningställa lämplig äldre anstalt som lokalanstalt. Denna uppfattning bör ges regeringen till känna.

Frivården

Genom den beslutade förkortningen av övervakningstiden har antalet personer i frivård minskat. Antalet personer under övervakning är f. n. 18 000. Om fler personer än f. n. döms till skyddstillsyn i stället för fängelse, kommer emellertid frivården att få ta hand om en allt större andel av de personer som är föremål för kriminalvård. Frivården måste fungera i samarbete med företrädare för andra samhällsfunktioner och spela en förmedlande roll när det gäller insatser till förmån för dessa klienter från organ som är till för alla människor i samhället, såsom arbetsförmedling, allmän socialvård, utbildningsverksamhet och sjuk- och hälsovård. För att frivården skall kunna fungera tillfredsställande i praktiken fordras emellertid också att man disponerar egna resurser för social service. Kriminalvårdsstyrelsen har för nästa budget för behandlings- och stödtåtgärder bland frivårdsklientelet yrkat ytterligare 1 182 000 kr. Regeringen vill emellertid endast tillstyrka 705 000 kr. Enligt vår mening är det angeläget att frivårdens behandlings- och stödtåtgärder kan utvecklas. Vi vill föreslå att anslaget förs upp med den av styrelsen föreslagna ökningen, dvs. 477 000 kr. utöver regeringens förslag.

Inom varje skyddskonsulentdistrikt bör det finnas mindre behandlingshem, där den övervakade kan bo när akuta störningar inträffar i hans eller hennes livsföring. Möjligheter till utformning och prövning av terapeutiska modeller bör skapas liksom till korttidsinsatser av kvalificerad art. Men framför allt gäller det att man vid avgången från olika institutioner kan ordna de praktiska förhållandena – arbete, bostad, pengar.

Med hänsyn inte minst till den vida tillämpning skyddstillsyn fått och den andel psykiskt störda socialt skadade människor som numera omfattas av denna reaktionsform och sålunda vistas ute i samhället är det befogat att kriminalvårdens frivård tillföres ökat antal tjänstemannaövervakare för de klienter, som är mera komplicerade och därför har behov av speciellt stöd. Många årtiondens erfarenhet av frivilliga övervakares insatser är emellertid tveklöst så gynnsamma, att en stor del av övervakningsverksamheten även i fortsättningen bör kunna anförtros sådana funktionärer. Dessa bör få möjlighet till hättre vidareutbildning och en ersättning som svarar mot deras betydelsefulla insatser.

På vederbörande utskott torde få ankomma att utarheta erforderlig lagtext.

Med hänvisning till det anförda hemställes

A. att riksdagen anvisar

1. till utbildning av polismännen i samhällsorienterande ämnen, psykologi och kriminologi 334 000 kr. utöver vad regeringen föreslår under andra huvudtiteln *B 1 Rikspolisstyrelsen*,
2. till besöks- och permissionsverksamhet, frigivningsutrustning och frigivningsunderstöd 750 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit under andra huvudtiteln *F 2 Kriminalvårdsanstalterna*,
3. till behandlings- och stödåtgärder för personer i frivård 477 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit under andra huvudtiteln *F 3 Frivården*,
4. till vidareutbildning av personalen inom kriminalvården 1 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit under andra huvudtiteln *F 6 utbildning av personal m. fl.*;

B. att riksdagen begär

1. att förslag om fylleristrafkets ersättande med vård och behandling i enlighet med vad som anförts i motionen föreläggs riksdagen i år,
2. en översyn av specialstraffrätten och brottsbalken i syfte att minska antalet kriminaliserade handlingar,
3. att förslag om ett organiserat system med förhörsvittnen (medborgarvittnen) vid förundersökningen i brottmål på polisstationerna föreläggs riksdagen i år,
4. en redogörelse för vidtagna och planerade åtgärder för att effektivisera polisens utredningsarbete,
5. att en socialutredning får utreda en samordning mellan socialvård och frivård i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att den beslutade utredningen av konsekvenserna av olika former av isolering och av möjligheterna att ersätta dylika åtgärder med andra samt av ökad lekmanamedverkan vid beslut om isoleringsåtgärder ges parlamentarisk förankring;
- C. att riksdagen beslutar
 1. anta sådan ändring i rättshjälpslagen, att den som är berövad friheten eller riskerar ett frihetsberövande erhåller en ovillkorlig rätt att på begäran få offentligt biträde,
 2. anta sådan ändring av 47 § lagen om kriminalvård i anstalt, att isolering som disciplinär bestraffning borttages,
 3. att 50 § lagen om kriminalvård i anstalt angående enrumspacering i avbidan på beslut i disciplinärende utgår ur lagen;
- D. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en undersökning av möjligheterna att utnyttja en befintlig anstalt för kriminalvårdens behov av lokalanstalt i Stockholmsområdet.

Stockholm den 16 januari 1975

GUNNAR HELÉN (fp)

ROLF WIRTÉN (fp)

OLA ULLSTEN (fp)

ERIC ENLUND (fp)

SVEN GUSTAFSON (fp)

i Göteborg

INGEMAR MUNDEBO (fp)

CECILIA NETTELBRANDT (fp)

PER AHLMARK (fp)

INGEGÄRD FRÆNKEL (fp)

ANDERS JONSSON (fp)

i Mora

